

FAKTAARK

Levanger kulturmiljøfredning

Store deler av Levanger sentrum er fredet som kulturmiljø. Fredningen omfatter byens gater og plasser, grøntområder, og bygninger med bakgårder. Til sammen er 157 eiendommer helt eller delvis omfattet av kulturmiljøfredningen.

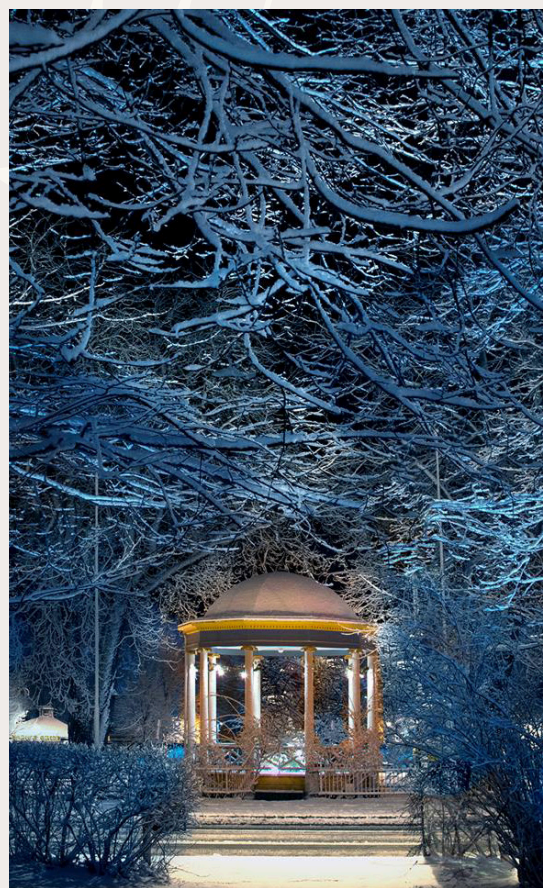
Det er få eksempler på intakte trehusmiljø fra sent 1800-tall og tidlig 1900-tall som er bevart i Midt- og Nord-Norge. Andre trehusmiljøer har blitt ødelagt i brann eller blitt bombet under andre verdenskrig. Levanger i Trøndelag har en av de få gjenværende bebyggelsene som stammer fra den korte perioden mellom bygningsloven av 1896 og murtvangsloven av 1904. I 1897 ble byen ødelagt av en bybrann, og bygget opp igjen i årene fram mot 1904. Store deler av bygningsmassen fra perioden 1897-1904 er bevart. En del av bygningene er modernisert og ombygd, men byplanen fra midten av 1800-tallet og byes særpreg som trehusby er godt bevart. Det er denne bebyggelsen som er grunnen til at Levanger i dag er kulturmiljøfredet, men byens historie strekker seg langt tilbake i tid.

LEVANGER I OVER 1000 ÅR

De arkeologiske kulturlagene som er bevart i Levanger viser at stedet har utviklet seg i mer enn 1000 år, fra gård og kirkested til strandsted, tettsted og til slutt kjøpstad. Kystbyen Levanger har alltid ligget sentralt til. Den gamle kongevegen, som bandt landsdelene sammen utenom kysten, gikk gjennom Levanger. I 1848 ble det første dampskipsselskap i det nordenfjeldske Norge stiftet i Levanger. I 1902 kom jernbanen til Levanger.

MARTNAN

Levangermartnan hører til de eldste og viktigste markedene i Norge. Her møttes fjellbønder fra Jemtland, samer, fiskere fra Fosen og bønder fra Innherred og drev handel i stor stil. Fra slutten av 1600-tallet begynte handelsmenn fra Trondheim å sette opp handelsboder i Levanger. Levangermartnan var en viktig forutsetning for at tettstedet og byen Levanger utviklet seg langs sjøkanten ved utløpet av Eidsbotn.

Parkaksen i Levanger utgjør en sentral del av byplanen fra 1846. Musikkpaviljongen fra 1923 står fremdeles i den øvre delen av Torget. Foto: Fotograf Trond Hattrem, Hattrem AS

Trehusbyen Levanger, her sett fra Kirkegata. Foto: Fotograf Trond Hattrem, Hattrem AS

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

I mars 1833 ble det levert et forslag til lov om kjøpstadrett for strandstedet Levanger til Odelstinget. Den 18. mai 1836 ble loven vedtatt og Levanger ble den første kjøpstaden i Nordre Trondhjems amt.

BYBRANNER OG GJENOPPBYGGING

Levanger har hatt en rekke store bybranner som har betydd mye for hvordan byen har utviklet seg og for hvordan byen fremstår i dag. I 1692 gikk størstedelen av Levanger med i en brann, etter et lynnedslag i Levanger kirke. I 1846 ble Levanger hjemsoekt av nok en katastrofal brann som praktisk talt la hele byen i aske. 110 hus brant opp. Levanger fikk sin første byplan etter den store bybrannen i 1846. Det er fremdeles denne byplanen som i stor grad preger Levangers kvartalsstruktur i dag.

I 1897 brøt det ut brann ved torget i byen. Da brant 104 av i alt 133 hus. Bare noen få hus i søndre del av byen ble berget. Bøndene mobiliserte for å berge meieriet sitt, og greide det. Dette gjorde også at de nærmeste nabogårdene ikke ble tatt av brannen. Flere av bygningene som ble berget i bybrannen i 1897 står fortsatt i dag. Men det er særlig husene bygget et-

ter brannen og fram til murtvangsloven trådte i kraft i 1904, som preger dagens bybilde.

GRØNTANLEGG OG ALLMENNINGEN

Levanger er også en grønn by. Parkaksen mellom Dampskipskaia og jernbanen er i dag, som tidligere, byens grønne hovednerve. Parkområdet med siktlinjer, struktur, trær, musikkpaviljong og andre elementer i Øvre park, Torget, Nedre Park og Nedre Torg, er lite endret. Treplantingene tydeliggjør strukturen i byplanene fra 1846. Det var hovedsakelig bjørk som ble benyttet som rammeplanting rundt grøntanleggene og i gateløpene. Parkaksen hadde også en viktig funksjon som branngate i Levanger sentrum. Også allmenningen, som lå mellom bryggen og bolighusene i Sjøgata, var et byplangrep som blant annet hadde som hensikt å forhindre spredning av brann. Tidligere ble allmenningen brukt til nyttehager og rekreasjon. I dag er allmenningen fremdeles et åpent areal med høy kulturhistorisk verdi.

BYGNINGSLOVGIVNING OG BYGGESKIKK

Levangers byutviklingshistorie gjenspeiler hvordan bygningslovgivning og

byggeskikk har utviklet seg over tid. Byplanen fra 1846, med mindre endringer i 1897, er godt synlig i Levanger. Dette gjelder særlig gateløpene og den lukkede kvartalsstrukturen.

Levanger har også eksempler på spennende bakgårdsmiljøer. Det er fortsatt igjen noen av de typiske uthusene. Bakgårdene og uthusene sier mye om hvordan folk levde. De sosiale skillene mellom "Nerbyen" og "Øverbyen" kan fortsatt leses i bebyggelsen.

De fredete byggene er fordelt på 62 boligeiendommer, 24 næringsseiendommer, 55 kombinerte bolig og næringsseiendommer, sju andre bygg, som kirke og menighetshus, samt ni tomter. Byggeteknikk viser bygningene i Levanger stor variasjonsbredde. Denne variasjonsbredden er karakteristisk for tidsrommet rundt 1900, da industrielt framstilte bygninger er i ferd med å erstatte den håndverksbaserede byggetradisjonen. Levanger er dermed et svært godt eksempel på urbane trehusmiljø, slik de fremsto ved inngangen til det tyvende århundret.

Kulturmiljøfredningen omfatter store parkområder som Sjøparken (på bildet), Øvre park (Seiersteds park), Torget, Nedre Park og Nedre Torg.

Foto: Byantikvaren i Levanger

De karakteristiske bryggene ved sundet hadde i sin tid en viktig funksjon i byens næringsliv.

Foto: Byantikvaren i Levanger

Besøksadresse: Dronningens gate 13, 0152 Oslo

Postadresse: Riksantikvaren, Direktoratet for kulturminneforvaltning, Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Telefon: (+47) 22 94 04 00, e-post: postmottak@ra.no

November 2018